

Metodická pomůcka pro školy k problematice interkulturních rozdílů – 3. část

www.kr-olomoucky.cz

Olomoucký kraj

Italská republika	3
Španělské království	21
Doplňující internetové odkazy	33
O autorech	35

Název díla: **Metodická pomůcka pro školy k problematice interkulturních rozdílů – 3. část**

Sestavil: Odbor školství, mládeže a tělovýchovy Krajského úřadu Olomouckého kraje

Vydal: Olomoucký kraj, Jeremenkova 40a, 779 11 Olomouc

Vydání první. Olomouc. 2010

Autoři textů: Dott. Kvido Sandroni, Mgr. Dalibor Horváth

„Obrazové přílohy archiv Krajského úřadu Olomouckého kraje“

Grafická úprava, tisk: Euro-Print Přerov spol. s.r.o.

Foto: Dott. Kvido Sandroni, Josef Mahdal, Mgr. Petra Malasková

Korektura: Mgr. Martina Kleinerová

Rok vydání: 2010

Za uvedené údaje v publikaci jsou odpovědní autoři příspěvků.

Metodická pomůcka pro školy k problematice interkulturních rozdílů – 3. část

Vážení čtenáři,

dostává se Vám do rukou třetí díl publikace Olomouckého kraje „**Metodická pomůcka pro školy k problematice interkulturních rozdílů – 3. část**“, jejímž cílem je představit Vám historii, kulturu, společenské a rodinné zvyklosti zemí jižní Evropy – Italské republiky a Španělského království.

Pevně věřím, že publikace, která byla zpracována ve spolupráci s odborníky na danou problematiku, Vám přinese řadu zajímavých a podnětných informací, které přispějí ke zlepšení vzájemného porozumění v našem společném domově, v Olomouckém kraji.

Ing. Pavel Sekanina
náměstek hejtmana Olomouckého kraje

Kvido Sandroni

Můžeme tvrdit, že od dob starého Říma až do vzniku Italského království nebyl Apeninský poloostrov jeden politický celek. Národní jednotu byla pouhým kulturním a jazykovým pojmem, ale Itálie neexistovala. Existovala svobodná města, malá království, panství, republiky a papežský stát.

V první polovině 19. století se národní otázka stala aktuální a vznikly různé politické a kulturní proudy, které o sjednocení usilovaly. Král Vittorio Emanuele II. Savojský (1848-1878, od 1861 italský král) byl králem Sardinského království, které bylo jedním z malých a nevýznamných států na poloostrově (království se nazývalo Sardinské, ale hlavním městem byl Turín). Král a jeho pokrokový ministr hrabě Camillo Cavour, který znal dobře anglickou liberální politiku a pohyboval se ve vyšších diplomatických sférách, zastávali názor, že pro vstup na evropskou scénu je nutné si rozšířit politický obzor a získat lidovou a intelektuální podporu.

Díky spojenectví s Francií zaručil Napoleon III. za sardinskou účast v Krymské válce (1854-1856) vojenskou pomoc v případě napadení Rakouskem. Hrabě Cavour tak mohl vyvolat napadení Rakouskem a vyhrát následující válku s vídeňskou říší, která kontrolovala velkou část severní Itálie. Po I. válce samostatnosti (1848), po II. válce samostatnosti (1859) a po výpravě Giuseppeho Garibaldiho na Sicílii v letech 1860-1861 mohla vzniknout sjednocená Itálie, která ještě neměla Řím, neboť stále existoval papežský stát. Věčné město se stalo součástí Italského království a jeho hlavním městem v roce 1871. Předtím to byl po sjednocení Itálie v roce 1861 Turín, kde Viktor Emanuel II. panoval už jako sardinský král a od roku 1865 ho nahradila Florencie. (Bignami, 1979)

Dne 17. března 1861 vyhlásil král Vittorio Emanuele II. vznik Italského království. Proces sjednocení byl však velmi dlouhý a složitý. Zůstaly velké rozdíly mezi různými italskými oblastmi. Nový stát neměl podporu obyčejných lidí, hlavně na venkově a na jihu země. (Uchytlová, 2009) Když Vittorio Emanuele II. v roce 1878 zemřel, nastoupil na trůn jeho syn Umberto I. (1878-1900), který podporoval rozmach obchodu a průmyslu a své zájmy soustředil na koloniální činnost. (Bignami, 1979) Vnitřní problémy tak zůstaly bez řešení a koloniální kampaň byla neúspěšná. Na konci 19. století italská ekonomika zeslábla a vzrostly sociální nepokoje. Celková nejistota a nespokojenost došly tak daleko, že anarchista Gaetano Bresci v roce 1900 krále zavraždil. Nový král Vittorio Emanuele III. (1900-1946) svěřil vládu Giovanni Giolittimu, který dokázal během jednoho desetiletí změnit ekonomickou vnitřní situaci i postavení Itálie na mezinárodní scéně. (Špička, 2001)

Vypuknutí 1. světové války (1914-1918) bylo dobrou příležitostí k definitivnímu vypořádání se s otázkou území kolem přístavu Terstu (Trident, jižní Tyroly, Dalmácie bez města Rijeky), které bylo pod rakouskou vládou. Po válce byly Římu přičteny jižní Tyroly, Terst s Přímořím. Mezi vojáky se rozšířily komunistické ideje, které se dostaly po návratu z fronty do továren i na venkov. Zejména komunistická strana burcovala obyvatelstvo ke stávkám.

Král, šlechta a majetní statkáři měli strach z vývoje situace, protože všem byla známá bolševická revoluce v Rusku. Konzervativci potřebovali nějakou silnou osobnost, která by zabránila revoluci a oslabení řídicí buržoazní třídy. Touto osobností byl Benito Mussolini (1883-1945), kterému král svěřil vládu v roce 1922. Na začátku to vypadalo, že nová vláda rázně vyřeší problémy na všech frontách: zájmy šlechty a bohatších vrstev byly v bezpečí, dělníci dostali určité sociální jistoty, na venkově se obdělávala nová půda. Silná politická fašistická strana měla velké záměry a nemohla tolerovat opozici.

Od roku 1928 byla Národní fašistická strana jediným legálním politickým subjektem. Režim už měl politickou kontrolu, ale občanská společnost byla stále aktivní a měla i podporu církve. Mussolini byl bystrým politikem a byl si vědom, že pokud získá přízeň církve, získá také určité jistoty a výhody. V roce 1929 byla podepsána tzv. Lateránská dohoda, na jejímž základě se katolická víra stala státním vyznáním, papež měl svobodu od závazků k italskému státu a získal samostatné území: Vatikán. Církev po šedesáti letech měla vlastní stát a musela respektovat politický systém Itálie.

Režim už měl volné pole působnosti na tuzemské půdě a mohl se věnovat expanzivním zahraničním záměrům. Král dostal i titul císaře (1936) a vládl nad Etiopií a Albánií. Po nástupu Adolfa Hitlera v Německu bylo jasné, že tyto dva režimy mají mnoho společného a vznikne spojení. Takzvaná „Osa Řím-Berlín“ úzce spojila politický a válečný vývoj dvou zemí: Itálie přijala protižidovské zákony, její zahraniční politika byla agresivní, chystala se 2. světová válka.

Itálie vstoupila do války až v roce 1940, ale v rámci spojeneckých závazků musela působit na všech frontách. Italská armáda, která uspěla v Etiopii ve 30. letech, měla velké problémy čelit britským silám v africké poušti a sovětským silám v Rusku. Muži neměli vhodnou výzbroj na takové extrémní podmínky, ani technika nebyla na úrovni německé armády. V roce 1943 byly italské síly zničeny a západní spojenci se chystali na vylodění v Itálii. Začali bombardovat italská města a režim ztratil podporu lidu i vojáků.

Dne 25. července 1943 padla fašistická vláda a 8. září 1943 provizorní vojenská vláda podepsala příměří se spojenci. Od tohoto data se italské území stalo dějištěm bojů mezi Němci a spojenci. Vypukla také občanská válka mezi italskými silami věrnými fašistům

a partizánskými oddíly, které chtěly co nejdříve osvobodit zemi. Fašisté založili republiku v severní části Itálie, jižní část byla stále královstvím pod vedením spojenců.

Dne 25. dubna 1945 padl definitivně fašistický stát a dne 28. dubna 1945 byl Mussolini popraven. Italové si uvědomili, že režim za sebou nechal velkou zkázu a bídu. Veřejnost si kladla otázku, proč král, který mohl kdykoli odvolat vládu, nechal vládnout Mussoliniho bez omezení až ke krajním důsledkům. Můžeme říci, že fašismus nevyhovoval nejenom králi, nýbrž i velké části společnosti. Každý měl ale po válce strach, že by ho někdo mohl označit za člena fašistické strany, a tak byl král politicky opuštěn. (Bignami, 1979) Král abdikoval a doufal, že syn Umberto II. (květen 1946) získá důvěru lidí a podporu veřejného mínění. Dne 2. června 1946 se uskutečnilo referendum, kterým všichni občané, poprvé i ženy, mohli rozhodnout mezi monarchií a republikou. Přestože o výsledku nerozhodla drtivá většina, Italové se rozhodli pro republiku, která musela okamžitě řešit vnitřní i mezinárodní otázky: nebylo jasné, zda nový stát bude na straně Spojených států nebo Sovětského svazu.

V roce 1948 byla zřízena nová ústava a proběhly první volby do parlamentu. Definitivně se rozhodlo, že Itálie bude západní demokracií. Krátce poté vstoupila země do NATO (Severoatlantické aliance) a dostala podporu Marshallových plánů na obnovení ekonomiky. V 50. letech Itálie, Francie a Německo uzavřely dohody (Římské smlouvy 1957), které byly základem pro budoucí Evropskou unii. Mír a hospodářská jistota byly tak zajištěny jak vojensky, tak politicky. Výsledky se brzy dostavily a v 60. letech nastal takzvaný ekonomický boom. Lidé se stěhovali z venkova do měst a z jihu na sever. Itálie se stala průmyslovou velmocí. (Procacci, 1997)

Poměrně mladý demokratický stát se musel dlouho vypořádávat s terorismem, a to jak levicovým, tak pravicovým. Levicoví extremisté mířili vysoko, dokonce i na konkrétní osobnosti veřejného života. Vrcholem všeho byl únos a následná vražda předsedy Křesťansko-demokratické strany Alda Mora na jaře 1978. Na druhé straně si pravicoví extremisté si přáli vyvolat nejistotu a strach mezi lidmi, což beze sporu docílili bombardováním nádraží v Bologni v srpnu 1980, kde tehdy zahynulo 85 osob. Třetím problémem, kterému stát musel čelit v 70. a 80. letech, byla mafie. Tato organizace ovlivňovala ekonomický a politický život zejména jižní Itálie. Mnoho politiků, soudců a jiných veřejných činitelů zaplatilo životem své snahy omezovat mafiánský vliv. (Ginsborg, 1989)

V 80. letech Itálie zažila další ekonomický růst a politickou stabilitu. Nikdo netušil, že se jednalo o křehký systém, který byl založen částečně na korupci. V roce 1992 byly veškeré politické machinace odhaleny díky celoplošnému pátrání a stíhání politiků a podnikatelů (Akce Čisté ruce). Na základě tohoto skandálu a kvůli změně rovnováhy mezi levicí a pravicí vznikla hluboká politická krize, kterou nedokázaly vyřešit parlamentní subjekty zvolené podle průměrového systému.

Proto došlo k významné reformě volebního zákona ve jménu většinových pravidel. Už nebylo místo pro ideologie, nýbrž pro silné osobnosti, které dokážou oslovit dav. V tomto kontextu vstoupil na scénu Silvio Berlusconi, který vlastní tři celostátní soukromé televizní stanice a několik deníků. Od roku 2001 je Berlusconi italským premiérem a jeho politická strana Forza Italia (Itálie do toho) se prosadila i na úrovni regionální.¹

Organizace samosprávy

Po konci války a pádu fašistické totality hledal nový stát nejvhodnější způsoby, jak zabránit tomu, aby se zopakovala situace, že by se totalitní záměry legálně prosadily. Jak víme, fašismus se dostal k moci bez násilí, jednoduše tím, že Benito Mussolini byl pověřen sestavením vlády. Ústava Italské republiky ustanovila, že občané mohou rozhodovat o politickém dění na čtyřech úrovních: obecní a městský úřad (Comune), okres (Provincia), kraj (Regione), parlament (Parlamento).

Comune odpovídá obecnímu i městskému úřadu, mění se jenom počet zastupitelů podle velikosti a počtu obyvatel dané lokality. Celkem v Itálii můžeme napočítat 8095 Comune. Okresů je 110, které spadají pod 20 krajů. Celostátním politickým orgánem je parlament, který se skládá ze dvou komor.² Prezident republiky je zvolen parlamentem, ale předseda vlády, kraje, okresu, města a obce je zvolen přímo občany, díky většinovému systému.

Zajímavým demokratickým kontrolním prvkem je rozdělení bezpečnostních složek. Kdo byl v Itálii, určitě si všiml, že tam není jenom policie, nýbrž i Carabinieri. Tyto dva útvary mají stejné pravomoci, ale policie spadá pod Ministerstvo vnitra a Carabinieri patří pod Ministerstvo obrany. Kdyby jedno ministerstvo selhalo, druhé by zaručilo fungování demokratického života.

Zda tento politický a bezpečnostní systém je opravdu nejlepším receptem pro transparentní a dynamické fungování demokracie, je spornou otázkou, na kterou nelze jednoznačně odpovědět. Určitě není možné, aby se prosadil nějaký totalitní záměr, na druhé straně praxe ukazuje, že tolik orgánů veřejné správy může vést k nedostatku koordinace, k plýtvání energie a finančních prostředků a k většímu prostoru pro korupci. Začalo se uvažovat i o reformě státu ve federálním duchu, ale takové zásadní změny systému by vyžadovaly širokou politickou podporu, která při aktuálním rozdělení parlamentních mandátů není zatím vůbec myslitelná.

¹ Více informací na www.lastampa.it

² Více informací na www.interno.it

Fenomén mafie

Mafie patří k běžným stereotypním pojmům spojeným s Itálií. Zkusme stručně nastínit, proč vůbec mafie vznikla, proč se prosadila a jaký měla vývoj. Sicílie byla vždy důležitým strategickým územím. Během staletí se zde střídaly různé nadvlády, které měly dvě společné vlastnosti: využít co nejvíce zeměpisnou polohu ostrova a vykořisťovat místní lidi. Během španělské nadvlády a za království pod španělským vlivem vznikla určitá paralelní samospráva, kterou vedli místní šlechtici a statkáři. Tito lidé hledali podporu obyčejného lidu na ochranu před cizí mocí, která by poškozovala zájmy šlechty a lidu. Mafie byla tehdy jedinou organizací, která byla na straně chudých nádeníků a ti rádi vyhovovali požadavkům organizace, protože jedině tak si mohli zajistit přijatelné živobytí. Mafie byla agrární záležitostí a ovlivňovala práci na polích, chov ovcí a odbyt zemědělských výrobků. (Špička, 2001)

Systém, který se prosadil na venkově, se postupně dostal i do měst, kde ovládl řemeslníky, obchodníky, úředníky a do určité míry i církevní činitele. Mnozí zkrátka viděli v této organizaci určité řešení dlouhodobého bezpráví na ostrově. Situace se změnila po sjednocení Itálie, když nový a relativně moderní stát usiloval o to, aby se jih začlenil do celostátního systému. Toto začlenění přinášelo například i to, že rodiny musely pravidelně platit daně a pustit syny na základní vojenskou službu. Lidé očekávali od nového státu jenom výhody a nemohli se smířit s tím, že vyspělá společnost si vyžaduje i občanské povinnosti. Na druhé straně mafie potřebovala, aby mladí muži zůstávali doma a pracovali na polích. Lid a mafie brzy viděli v království společného soupeře, proti kterému museli bojovat. Po dlouhá desetiletí musely královské instituce počítat s odporem lidí na Sicílii a v dalších jižních oblastech Itálie. (Bignami, 1979)

Na konci 19. století začala silná vlna emigrace z Itálie do Spojených států. V tamních velkých městech byli všichni Italové na stejné úrovni: chudí, bez práce, bez bydlení, neuměli anglicky. To bylo ideální prostředí pro mafii, která se dostala do Ameriky spolu s emigranty. Za absolutní poslušnost a věrnost poskytovala mafie všem emigrantům, ale hlavně těm ze Sicílie a okolí, ochranu a pomoc. Už nešlo o ovce nebo obilí, ale o drobné obchody, stavebnictví a postupně o práci v průmyslu. Tak vznikly základy moderní mafie, která pružně reaguje na potřeby společnosti a odhaluje její slabší místa. Všichni známe z filmů mafiánskou moc ve Spojených státech během prohibice alkoholu. Mafie se později jak v zámoří, tak v Itálii začala soustředit na nové nelegální aktivity, jako je obchod se zbraněmi a s drogami.

Tajemstvím takového úspěšného působení jsou přísná a krutá vnitřní pravidla mafie. Noví adepti musí přísahat věrnost nadřazeným, hierarchie je komplexní a dbá na to, aby každý znal jenom svého přímého nadřazeného, aby nemohl prozradit, kdo je na vyšším

postavení. Kdo zradí nebo neplní úkoly, zaplatí životem nebo si zaslouží pomstu na členech vlastní rodiny. Ze všech těchto důvodů nebylo a stále není jednoduchým úkolem omezovat vliv mafie, která ještě existuje, avšak její činnost je velmi odborná a nenápadná. Abychom měli úplný přehled o organizovaném zločinu v jižní Itálii, musíme dodat, že kromě světoznámé sicilské mafie existují další podobné organizace, které jsou ale aktivní jen v určitých oblastech. Jedná se o Camorru v Neapoli a okolí, Ndranghetu v Kalábrii nebo Sjednocenou posvátnou korunu (Sacra Corona Unita) v Apulii.³

Jazyk

Italština je úředním jazykem Itálie, San Marina a je jedním ze tří oficiálních jazyků Švýcarska. Je také po latině druhým oficiálním jazykem ve Vatikánu a v některých částech Slovinska a Chorvatska, kde žijí italské menšiny. Do druhé světové války byl italsky mluvící prostor mnohem rozsáhlejší. Benátská republika měla v minulých staletích silný ekonomický a politický vliv na Jaderské a Jónské moře. Italsky se mluvilo na Istrii, v přístavech Dalmácie, na Řeckých ostrovech. Ve 30. letech minulého století okupovala Itálie Albánii a Etiopii, proto se muselo v těchto zemích mluvit italsky.

Není těžké domluvit se italsky na Maltě nebo na Korsice, která v minulosti patřila Janovské republice. Italsky se mluví ve všech zemích, do kterých se vydali italští emigranti během 20. století. Italové dodržují své tradice včetně jazyka i po dvou generacích, takže najdeme silné komunity ve Spojených státech, v Německu, Belgii, Austrálii a v Argentíně. Odhaduje se, že na světě mluví italsky zhruba 70 milionů lidí.

Příslušníci národnostních menšin, které jsou italským státem uznány a respektovány, mezi sebou italsky nemluví. Nejznámější menšinou je německá menšina v okrese Bolzano (německy Bozen), kde všechny nápisy jsou dvojjazyčné. Kdo chce pracovat ve veřejné správě, musí doložit doklady o znalosti obou jazyků. Tento horský okres má většinu obyvatel německé národnosti, kteří o sobě říkají, že patří k rakouskému jižnímu Tyrolsku. Avšak po dvou světových válkách ze strategických a politických důvodů byly hranice Itálie definitivně stanoveny severněji, podle průsmyku Brennero. Mezi méně zastoupené menšiny patří francouzská v údolí Aosta a slovinská u Terstu a Goricie.

Velmi zajímavými lingvistickými případy jsou údolí v Dolomitech, kde se mluví jazykem „ladino“. Je to starý jazyk, který zůstal izolován v horách a který má hodně původních latinských prvků; ty se v moderní italštině již ztratily. Tento jazyk není vyučován ve škole, a tak pravděpodobně postupně vymizí.

³ Více informací na www.interno.it

Italština je románským jazykem, který vychází z latiny. Nejblíže podobným jazykem je španělština, které každý Ital docela snadno rozumí. Italština má jednoduchou výslovnost, střídá pravidelně samohlásky a souhlásky, proto zní hlučně a hlasitě. Češi se italsky učí rychle, protože struktura jazyka je jednoduchá: nejsou zde pády, neexistuje střední rod, slovosled se řídí jednoduchými pravidly. Problémem může být použití členů a časování sloves: oznamovací způsob nabízí 5 různých tvarů pro vyjádření minulého času. Italština je velmi muzikálním jazykem, proto se prosadila v lyrických operách. V italštině jsou také texty barokních skladeb, a to jak církevních, tak světských.

Italština není a ani nebude světovým jazykem, ale je důležitým komunikačním nástrojem v hudebním prostředí, mezi kněžími katolické církve (papež sídlí v Římě a spousta kněží tam studuje) a také mezi odborníky výtvarného umění, neboť spousta textů od renesančních mistrů a o nich je psána v tomto jazyce. (Špička, 2001)

Literatura

Počátek italské literatury můžeme datovat do 14. století. Florentská toskánská italština jako jazyk italské literatury se prosadila díky třem výrazným osobnostem – Dantovi, Boccacciovi a Petrarcovi, jejichž díla posunula italskou literaturu do popředí evropského literárního vývoje. **Dante Alighieri** ve své Božské komedii popisoval nevypočitatelnou moc Štěstěny, jež vrhá do zatracení i velké duše. **Giovanni Boccaccio** podal ve svém Dekameronu obraz světa, který je vyvázán z otroctví Štěstěny a v němž člověk hledá své štěstí. **Francesco Petrarca** se ve svých Triumfech se pokusil napodobit dantovský vzor alegoricko – didaktické básně na rozmezí morálního traktátu a alegorismu.

Vytláčení italštiny latinou bylo zřetelné v první polovině 15. století. Latina byla opět adoptována jako jazyk nového humanistického básnictví, ve kterém se vyjadřovali například **Marullo, Montano, Boiardo**. V druhé polovině 15. století došlo k masivnímu návratu literární tvorby v italském jazyce. Z iniciativy **Alberta Leona Battisty** byla v roce 1414 ve Florencii vyhlášena soutěž o vavřínový věnec za nejlepší italskou báseň. Próza v italštině zůstává pod Boccacciovým vlivem. Neoriginálnější pokračovatelem Boccaccia byl **Guar datati Tommaso**, zvaný Masuccio Salernitano. Rozmanitý literární odkaz (bajky, novel, aforismy, anekdoty) zanechal **Leonardo da Vinci**.

V 16. století se definitivně stala národním jazykem toskánská podoba italštiny. Klasicistická literatura umožnila chápat literaturu jako něco, čemu se dá naučit ovládnutím „pravidel“ a nápodobou vzorů. Mezi výrazné osobnosti první poloviny 16. století patřili Niccolo Machiavelli, Francesco Guicciardini a Ludovico Ariosto. **Niccolo Machiavelli** ve svém Vladaři (1532) předložil modelovou osobnost na míru konkrétní situace, osobnost, která by měla dostatek síly bojovat se vzniklou skutečností. Machiavelliho politický realismus sdílel **Francesco Guicciardini**, který se však s fakty plně spokojoval. Jako historik

se omezuje na roli vnímavého diváka a plně přijímá nadvládu iracionální skutečnosti nad lidskými záměry. Vrcholným dílem jsou Dějiny Itálie v letech 1494-1540, na kterých pracoval od roku 1534. Divácká distance charakterizuje i postoje apolitického **Ludovica Ariosta**. Jeho nejpozoruhodnější dílo světové literatury je rytířský epos Zuřivý Roland (1532), na kterém pracoval 30 let.

Zcela nezávislí na humanistické tradici byli Giovanni Rucellai a Luigi Alamanni, kteří psali didaktické básně, jejichž podkladem byly Vergiliovy Georgiky. Vzorem pro lyriku byl Francesco Petrarca a vzorem prózy byl Giovanni Boccaccio. Zakladatelem antibarokní a racionalistické tradice byl **Galileo Galilei**. Za emblematickou postavu baroka 17. století je pokládán **Giambattista Marino**, jehož cílem bylo ve čtenáři vzbuzovat údiv formou metaforizace básnického sdělení. Inovativním žánrem se stal barokní román, který nahradil rytířský epos a vstřebal novelistické a pastorální prvky.

Od počátku 18. století se v literatuře prolíná racionalismus **Niccola Machiavelliho** a **Galilea Galileiho** s barokním myšlením. V druhé polovině 18. století zasáhla literatura osvícenská témata, poezie a próza začaly reagovat na proměnu senzibility. Dále se zrodila literární kritika, která garantuje integritu osobního stylu. Zástupcem militantní kritiky byl **Giuseppe Baretti**, který se proslavil čtrnáctidenním periodikem „Literární dutky“.

Reprezentantem italského neoklasicismu 19. století byl básník **Vincenzo Monti**, který obdivoval Johanna Wolfganga von Goetheho a George Gordona Byrona. V básni Řeč o mytologii (1825) polemicky vystoupil proti „romantické škole“ a chtěl nahradit jasnou řecko-latinskou mytologií, plnou krásy, grácie a vznešenosti, zvrácenou německou obrazností, libující si v kostlivcích a čarodějnicích. Další zástupci romantického období jsou Ugo Foscolo a Giacomo Leopardi. Vznikaly také vlastenecké hymny jako například báseň Italská bratři **Goffreda Mameliho**, která se stala národní italskou hymnou. Vlasteneckou inspiraci měly i další žánry jako je historický román, díky kterému se proslavil **Alessandro Manzoni** považovaný za otce současné italské literatury. Romantická éra přinesla i nový typ literární kritiky. Vrcholným dílem romantické kritiky byly Dějiny italské literatury od **Francesca de Sanctise**.

Učitelem verismu (uměleckého proudu reagujícího na nedostatky romantismu) byl **Emil Zola**, podle kterého literatura měla přispět k odhalení příčin lidského chování (vliv prostředí, fyziologický základ emocí, zákon dědičnosti) a následnému uzdravení těla společností. **Luigi Capuana** byl prvním propagátorem zolovského naturalismu v Itálii, ale nejvýznamnějším reprezentantem verismu byl hlavně **Giovanni Verga**.

V druhé polovině 19. století se objevuje nový fenomén triviální literatury, plod rozvoje nakladatelského průmyslu a nárůstu periodického tisku s potřebou fejetonových románů.

Královnou příběhů o bezpráví, pronásledování a pomstě byla **Carolina Inverniziová** a králem dobrodružných románů byl **Emilio Salgari**. Italskou poetiku reprezentovali básníci **Giovanni Pascoli** a **Gabriele D'Annunzio**, jejichž dílo přesahuje do prvních desetiletí 20. století. **Giovanni Pascoli** ve svých básních vypovídá o sporu člověka se světem a smrtí, kdy je lidská existence je chápána jako stav trvalého ohrožení, jemuž je možné čelit vzájemnou solidaritou. Symbolem vzájemné solidarity je metafora hnězda. **D'Annunzio** se zasloužil díky eklekticismu o rozšíření výrazového rejstříku. Proslavil se lyrickou sbírkou *Alcyon* (1904), v níž nalézáme živelnou potřebu transformovat svět v slovo.

V proudu modernismu debutovali **Luigi Pirandello** a **Italo Svevo**, jejichž dílo bylo dovršeno až na počátku 20. století. Ústředními tématy Pirandellových povídek, románů a divadelních děl bylo přesvědčení, že iluzorní řád našich životů je podmíněn přijetím společenských masek, jež nám přiblížily na tvář pohledy „těch druhých“ a že bez nich se naše existence rozplyne v neohrazeném chaosu svobodného, ale nesmyslného bytí. Dalším tématem byla životní anarchie, která nevytváří nic definitivního. V roce 1934 získal Nobelovu cenu za literaturu.

Benedetto Croce byla dominantní osobností 1. poloviny 20. století. Ve spisu *Estetika jako věda o výrazu a obecná lingvistika* (1904) shledal autonomní fenomén, zprostředkující poznání „individuálního“ v jeho univerzálním, kosmickém prostoru. Nástrojem tohoto básnického poznání byla intuice. Croce ztotožnil poezii s lyrickým principem.

Nový literární proud – futurismus – přinesl Marinettiho *Technický manifest futuristické literatury* (odmítání všech dosavadních kulturních a uměleckých hodnot) z roku 1912.

Významnou postavou italského avantgardního modernismu byl básník **Giuseppe Ungaretti**. Mezi významné představitele italské poetiky patří **Umberto Saba** a **Eugenio Montale**. Sabova poezie se vyznačovala hlubokou lidskostí, citovou ryzostí, usilovala o vyjádření vnitřní pravdy, jasnosti a jednoduchosti. Většina jeho básní je sepsána ve sbírce *Zpěvník* (1921). Existenciální nevolnost, pocit, že žijeme pod skleněným zvonem, je rovněž základní tóninou veršů Montala, kterou debutoval ve sbírce *Sépiové kosti* v roce 1925. Ústředním motivem jeho básní byl život jako nemoc, utonutí v chaosu, v němž není možné definovat vlastní identitu. (Pelán, 2004) V roce 1975 získal Nobelovu cenu. (Procacci, 1997)

Po roce 1925 se literatura vyvíjela v rámci fašistické kulturní politiky. Charakter desítek časopisů fašistické éry můžeme rozdělit na dva myšlenkové směry. První myšlenkový proud časopisů byl ideově spjat s iracionálním a anarchistickým extremismem, v němž dominoval násilnický individualismus a druhý myšlenkový proud časopisů chtěl fašismus intelektualizovat, revidovat a popřípadě zapojit do mezinárodního kontextu.

Za počátek nového literárního směru je možné považovat rok 1932, kdy vyšel román **Alfonsa Gatta** *Ostrov* a román *Potopený hboj* **Salvatora Quasimoda**, který získal v roce 1959 Nobelovu cenu za literaturu. Od 30. let 20. století byl nejžádanějším čtenářským žánrem román. Začaly se také objevovat komiksy a fotoromány. Zakladatelkou žánru „román pro ženy“ byla **Liala Signoria**. Jejíž růžový román vyšel v roce 1931. V roce 1931 vyšel také první detektivní román **Alessandra Varalda**, *Dobry štých*.

V poválečném období se prosadil v literatuře neorealismus (návrat k realismu, zájem o běžný život obyčejných lidí). Mezi představitele neorealismu patří **Pier Paolo Pasolini**, **Alberto Moravia**, **Vasco Pratolini**, **Roberto Rossellini** a další. (Pelán, 2004)

Nejdůsledněji reagoval na události z konce 60. let polemik s všestranným uměleckým talentem **Pier Paolo Pasolini**. Vynikal v poezii, beletrii, esejistice, ale i jako filmový tvůrce. Jeho román *Násilný život* (1959) byl přeložen do 11 jazyků a řada jeho románů byla i zfilmována. Dalším významným polemikem byl **Italo Calvino**, jehož díla se pohybují na pomezí realismu a pohádkové alegorie. Rodnou Sicílii proslavil po celém světě **Leonardo Sascia**, připomínající anomálii a nezbytnost řešení problémů Sicílie.

Mimořádnou pozornost si vydobyl **Umberto Eco**, profesor boloňské univerzity, svými přednáškami o sémiotice, které navštěvovali studenti z celé Itálie. S nevšední čtenářskou odezvou se setkal jeho román *Jméno růže* (1980), při jehož zpracování využil principy sémiotiky a znalost středověké filosofie. Tento román byl také zfilmován.

Mimořádnou osobností byl také **Primo Levi**, který v roce 1946 sepsal výjimečnou výpověď o Osvětimi, kterou koncipoval jako svědek i badatel, vědec i básník a filozof. Dominantním motivem jeho prací byl pobyt v koncentračním táboře. Jeho poslední kniha *Potopení a záchránění* vyšla v roce 1986. O rok později dobrovolně ukončil svůj život. (Procacci, 1997)

V italské próze posledních let má své nezastupitelné místo **Pier Vittorio Tondelli**. Jeho próza je autobiografická, hlavními náměty je zkušenost s vojenskou službou a diskotéky na riminské riviéře. Pro nejmladší prózu jsou charakteristický narcismus, stylistický a lexikální manýrismus ovlivněný reklamou, televizí, sportem a populární hudbou. V tomto směru debutovali **Enrico Brizzi**, **Giuseppe Culicchia**, **Silvie Balestrová**, **Rossana Campová** a **Carmen Covitová**. (Pelán, 2004)

Divadlo

Moderní divadlo se zrodilo v 16. století. Odtrhlo se od lidového publika a podřídilo herce divadelnímu autorovi. Mezi nejlepší komedie patří díla **N. Machiavelliho**, **P. Aretina**,

A. Cara, **G. B. Gelliho** a dalších. Vzorem pro tragédii byl **Gian Giorgio Trissino** svou Sofonisbou (1515). V 17. století jsou vzácností dobré dramatické texty. Uměleckou formu mělo divadlo v 18. století.

Nejvýznamnějším dramatikem byl **Carlo Goldoni**, autor 250 her (120 komedií). Mezi jeho vrcholné dílo patří *Náměstíčko* (1756). V období romantismu nebyla vydána významná díla. Na počátku 20. století bylo divadlo ovlivněné tvorbou **D'Annunziho**. Futuristické divadlo bylo syntetické a pohrdalo tradiční zápletkovou konstrukcí, kladlo důraz na kontaminaci různých jazyků a prostředí s improvizací.

Nejvýznamnějším reprezentantem meziválečného divadla byl **Luigi Pirandello**. Futuristické podněty a pirandellovský smysl pro paradox se sloučily v groteskní divadlo, pro které byly charakteristi loutkové postavy zasazené do absurdních situací. Kombinací futuristické inspirace a groteskního divadla vznikly „surrealistické efekty“ divadla **Masima Bontempelliho**. Osobností poválečného divadelnictví byl **Eduardo De Filippo**. (Pelán, 2004)

Hudba

Italská hudební tradice je právem nejčastěji spojena s lyrickou operou. Vincenzo Galilei podmínil v 16. století vznik opery. Autorem prvních libret byl **Ottavio Rinuccini**. Apostolo Zeno dokončil reformu operního dramatu ve směru co nejjednoduššího vedení děje při zachování jednoty času. Jeho libreta zpracovávali **Antonio Vivaldi**, **Giovanni Battista Pergolesi** a **Giovanni Paisiello**. Vrcholná operní tvorba přišla v 19. století a na začátku 20. století. **Giuseppe Verdi**, **Gioacchino Rossini** a **Giacomo Puccini** jsou symbolem italské opery. (Pelán, 2004) Kromě toho jsou u našich posluchačů všech věkových kategorií stále oblíbené melodické italské písně současných autorů a interpretů. Nejznámějšími jmény u nás jsou například **Eros Ramazzotti**, **Toto Cutugno** nebo **Andrea Bocelli**, kteří vystupovali na koncertech i v České republice.

Italská kinematografie

Jednou z největších osobností filmu druhé poloviny 20. století byl **Federico Fellini**. (Procacci, 1997) Motivem jeho filmů byla propojená skutečnost se snem, existenciální úzkost s poetickou uvolněností a přímé zobrazení se symbolem. Od svého prvního mezinárodního úspěchu s filmem *Silnice* (1954) spolupracoval s herečkou Giuliettou Masiniovou. (Křipač, 2006) V roce 1970 byl uveden do kin film *Casanova* a v roce 1973 *Amarcord* – svědectví o základních vlastnostech fašismu a pošlapávání lidské důstojnosti. Ve filmech *Zkouška orchestru* (1978) a *A loď pluje* (1983) se prolínala myšlenka, že anarchismus je cestou vedoucí ke katastrofě. (Procacci, 1997)

Protiklad Felliniho stylu představovala tvorba **Michelangela Antonioniho**, který upřednostňoval psychologickou studii postav před kritikou společenských poměrů. Antonioniho postavy – městští intelektuálové nebo dělníci – ve filmu *Výkřik* (1957) těžko nacházely východisko z životní krize. Jejich životy jsou sice materiálně zajištěné, ale chybí jim citový prožitek. (Křipač, 2006)

Pier Paolo Pasolini natočil více než desítku pozoruhodných filmů: *Evangelium svatého Matouše* (1964), *Oipidus král* (1967), *Médea* (1969), poslední dílo *Saló aneb 120 dnů Sodomy* (1975). (Procacci, 1997). Bernardo Bertolucci asistoval Pasolinimu na jeho debutu *Accattone* (1961). Za průkopníky italského thrilleru a hororu jsou považováni **Mario Bava** a **Dario Argento**. Největšího ohlasu v zahraničí se dostalo spaghetti westernu, za jehož úspěchem stojí osobnost režiséra a scénaristy **Sergia Leoneho**.

Nanni Moretti patří k současným představitelům filmu. V ostré satíře *Kajman* (2006) analyzuje politické poměry, filmy *Můj deníček* (1994) a *Synův pokoj* (2001) zobrazují složitost mezilidských vztahů. (Křipač, 2006)

Náboženství

Právně se říká, že Itálie je jednou z evropských zemí, kde má katolická víra prvenství. Polsko, Španělsko, Irsko a Itálie jsou považovány za výhradně katolické země. Od roku 1929 do roku 1984 byla katolická víra oficiálním italským státním vyznáním. Po nové smlouvě z roku 1984 mezi Itálií a Vatikánem nemá italský stát žádné oficiální náboženské vyznání, ale zhruba 90 % obyvatel se prohlašuje za katolíky. Není určitě snadné říci, do jaké míry a jak aktivně se každý angažuje v církevním životě, můžeme ale bezesporu tvrdit, že katolická církev a italská občanská společnost jsou silně spjaté.

Každý okres má svoji diecézi a v některém okrese jsou dokonce diecéze dvě. Farnosti jsou také početné a každá farnost má svého faráře, který se může naplno věnovat duchovní a sociální činnosti na daném území: farnost se věnuje seniorům, organizuje hry a tábory pro děti, provozuje malé kavárny a hřiště, podporuje dobrovolné aktivity. Z toho vyplývá, že církev má přímý a blízký vztah k lidem a ti považují farnost za živou instituci působící v každodenním životě.

Bylo by omylem myslet si, že Italové jsou hluboce přesvědčeným a věřícím národem, který žije jen podle ortodoxních katolických zásad. Itálie má úplně jiný společenský a historický kontext, ve kterém katolická víra, lidové tradice a často i pověry tvoří silný celek, a to i se svými určitými protiklady a někdy i spornými projevy. V Itálii nebyly přerušeny lidové tradice; postupný vývoj společnosti vedl k modernímu životnímu stylu bez drastických zásahů do staletých zvyků a obyčejů.

Výsledek je někdy zábavný, pokud se na to díváme českýma očima: komunisté chodí do kostela, křesťansky zaměřeni lidé volí levicové strany, ve školních třídách visí kříž, v rámci Svátku práce 1. května se slouží mše za dělníky. Není snadné předvídat, kterým směrem se italská společnost vydá. V rámci celoevropského trendu se lidé začali distancovat od tradičních hodnot, i když často není jasné, čím je chtějí nahradit. V poslední době se žádá, aby ve škole už nevisel kříž, ale nikdo neví, co by mělo být místo něj. Přes všechny tyto společenské změny, kdy se v Itálii rozšířily i jiné křesťanské církve, a na základě imigrace vznikla početná muslimská komunita, můžeme tvrdit, že katolická víra a tradice s ní spojené zůstávají pilířem italského společenského života. (Cremonesi, Bellini 2007)

Italské svátky a zvyky

Itálie není vzdálená země a vychází ze společných evropských kulturních hodnot, které jsou uznávány i v České republice. Přesto se často způsob oslavování či ctění společných svátků liší.

Vánoce

První markantní rozdíl se týká Štědrého dne. V Itálii neexistuje ten typický silný pojem Štědrého dne, na který jsme zvyklí v českých zemích. Dne 24. prosince se koná *Vigilia di Natale*, což znamená půst a přípravu na Vánoce. Některé rodiny už nastrojí vánoční stromek 8. prosince při příležitosti Neposkvrněného početí Panny Marie. V každém případě bývá stromek hotový kolem 22. prosince.

Jídelníček večere se mění podle kraje a rodinné tradice, ale marně bychom hledali smaženého kapra a bramborový salát. Itálie je přímořská země, proto na slavnostní tabuli převládají mořské ryby. Český oblíbený kapr je považován přímo za podřadnou rybu, která páchne bahnem. Je to dáno teplým podnebím, které zvyšuje teplotu stojaté vody a podporuje hnilobu, kterou pak zavánějí, ulovení kapři. Nejoblíbenějšími rybami na slavnostní večeři jsou úhoř, losos, mořské plody a jiné drobné ryby na smažení.

Dalším překvapením je, že Italové nemají na vánočním stole cukroví. Místo drobného sladkého pečiva najdeme typické vánoční buchty *Panettone* a *Pandoro*. *Panettone* připomíná českou vánočku, obsahuje kandované ovoce a rozinky, ale má kulatý tvar. *Pandoro* je nadýchaná máslová buchta, která má typický osmihranný tvar. Tyto buchty se kupují už hotové a jsou symbolem novodobých italských Vánoc. Ještě v 50. letech minulého století měl každý kraj nějaký tradiční recept, ale tyto tradice jsou již nenávratně zapomenuty.

Ježíšek nenaděluje dárky, tuto činnost má na starost *Babbo Natale* (Vánoční táta). Tato postava připomíná *Santa Clause* a chodí buď 24. prosince večer nebo ráno 25. prosince.

Babbo Natale pochází ze severské kultury, stejně jako vánoční stromek. Silnější původní italskou tradicí je naopak betlém, který vznikl za svatého Františka z Assisi ve 12. století.

Dne 6. ledna naděluje drobnosti hodným dětem hodná čarodějnice – Befana. Smysl Befany připomíná středoevropského Mikuláše, ale Befana nemá s sebou žádné pomocníky. Naděluje tradičně sladkosti do punčoch, které děti nachystají 5. ledna před spaním.

Velikonoce

Patrný rozdíl mezi italskými a českými Velikonocemi je ten, že v Itálii není pomlázka. Velikonoční pondělí je dnem tradičního prvního výletu k moři, aby lidé zkontrolovali své letní byty a domy po zimě, nebo aby si zajistili vhodné bydlení na letní dovolenou. Velikonoční neděle je naopak spjata s tradicemi, které spojují křesťanství a lidové zvyky. Slavnostní oběd je zahájen posvěcenými vejci, následuje jehněčí maso a je ukončen tradiční buchtoou Colomba (holubice), která má tvar holubice a je posypaná cukrem a mandlemi.

Příprava Velikonoc je bohatá na zajímavé zvyky. Během postní doby probíhá posvěcení domů. Katolický kněz navštěvuje všechny rodiny své farnosti, aby pokropil místnosti svěcenou vodou. Kdysi bylo zvykem, že kněz vstoupil do všech pokojů, ve kterých rodina pobývala, aby svěcená voda očistila prostory. Dnes se kněz zdrží v kuchyni, kde se setká se všemi členy rodiny, aby se společně krátce pomodlili a promluvili si o tom, co se stalo během uplynulého roku. Kněz kromě rodin navštěvuje i jiné budovy ve farnosti, jako například továrny, obchody a školy. Je to jedinečná příležitost, při které církev a věřící mohou společně hovořit o situaci a problémech ve farnosti. Vyvrcholením příprav na Velikonoce je Květná neděle. Italové také mívají posvěcené větvičky, které nejsou z vrby jako české kočičky, ale z olivovníků. (Cremonesi, Bellini 2007)

Křtiny

V Itálii je katolická víra silná a provází člověka po celý život. Asi 90 procent dětí je pokřtěno v této víře. Křtiny jsou velkou rodinnou událostí, při které se scházejí i vzdálení příbuzní, aby oslavili příchod nového člena rodiny. Dítě dostává vzácné dárky a rodiče pořádají velkou hostinu buď doma, nebo v restauraci.

První svaté přijímání

Tato slavnost je dalším důležitým okamžikem života. Děti se v deseti letech poprvé aktivně zúčastní katolické mše. Příbuzní se scházejí v kostele, potom se fotografují s dítětem a oslava pokračuje v restauraci bohatou hostinou.

Svatba

Italská svatba obvykle probíhá v kostele. Některé kostely jsou žádané kvůli své romantické poloze a krásnému okolí. Po obřadu vycházejí hosté z kostela, čekají venku na novomanžele a pak na ně házejí rýží a drobné těstoviny, aby manželský pár měl štěstí a bohatství. Tento zvyk je dodržován v celé Itálii jak ve městech, tak i na vesnici. Svatba pokračuje v restauraci, k níž se od kostela vydává konvoj automobilů ozdobených mašlemi. Automobily po celou cestu troubí, troubení klaksonem je typickým prvkem italského provozu a na svatbě je účinným nástrojem ke sdělení radostné události.

Italská svatba má mnoho svatebčanů (malá svatba má 70 hostů, větší přes 100); hostina ale netrvá tak dlouho jako v českých zemích. Po šesti hodinách oslava skončí a hosté se vracejí domů, takže italské rodiny nemusejí řešit nocleh a odvoz hostů, jak častým bývá zvykem u nás.

Hosté při odchodu z hostiny dostávají takový malý okrasný uzlíček, v němž jsou zabaleny tři mandle v cukru na upomínku toho dne. Na uzlíčku je lísteček se jmény novomanželů a datem svatby. K uzlíčku se připevňuje ještě nějaký umělecký předmět, aby památka byla opravdu na celý život. Předmětem může být cokoli, to záleží na fantazii a finančních možnostech novomanželů: porcelánová soška, skleněný popelník, stříbrný rámeček atd. Existují obchody, které se zaměřují právě na tento sortiment a nabízejí různé krajky na zabalení mandlí, mašle, lístečky a drobné předměty pro hosty.

Pohřeb

Také italské pohřby probíhají v kostele. Kostely jsou společenským místem, kde se odehrává život společnosti. Rodina zesnulého, který nemusel být během svého života přesvědčeným věřícím, zkontaktuje automaticky farnost, pod kterou spadá, aby domluvila den a čas pohřbu.

Pokud není nařízená pitva, pohřeb probíhá do 48 hodin od úmrtí. Smuteční hosté po bohoslužbě doprovázejí zesnulého na hřbitov, kde je nebožtík pochován do země nebo do betonové patrové hrobky. Kremace v Itálii je neobvyklým a vzácným postupem, protože katolická víra tradičně neuznává a nepodporuje tento způsob pohřbívání. Smuteční hostina neexistuje, dokonce bych řekl, že tento středoevropský zvyk působí na Italy poněkud divně. Na konci pohřbu se účastníci rozloučí s rodinou zesnulého, se kterou zůstávají déle jenom nejbližší příbuzní, aby společně vzpomínali na zemřelou osobu. (Špička, 2001)

Narozeniny

Narozeniny se v Itálii oslavují, ale není zde takový důraz na kulatiny jako v českých zemích. Oslavy často probíhají v pizzerii, ale každý pozvaný si platí jídlo a pití sám. Oslavenec platí dort a sekt na přípitek. Není důležité sedět dlouho a slavit na náklady oslavence, je důležité se sejt, společně si dát dobrou večeři a hlavně pobýt a popovídat si s oslavencem. Oslavenec oznámí den a místo oslav; není zvykem dodatečně oslavovat s těmi, kteří se nedostavili v daném termínu. S takovými lidmi může oslavenec zajít na kávu, ale už nechystá ani malé občerstvení nebo večeři.

Jmeniny

Jmeniny nejsou nijak zvlášť oslavovány. Jména v italském kalendáři jsou uvedena podle církevního kalendáře, takže každý den je památkou na určitého světce nebo světici. Lidé mohou někomu popřát osobně nebo telefonicky, ale není obvyklé, aby se posílalo přání poštou nebo aby se předávaly dárky.

Přehled státních svátků:

- 1. ledna:** Capodanno, Nový rok
- 6. ledna:** Epifania (Befana), Tři králové
- Pohyblivý svátek:** Pasqua, Velikonoce
- Pohyblivý svátek:** Pasquetta, Velikonoční pondělí
- 25. dubna:** Festa della Liberazione, Svátek osvobození
- 1. května:** Festa del Lavoro, Svátek práce
- 2. června:** Festa della Repubblica, Svátek republiky
- 15. srpna:** Assunzione della Vergine Maria (Ferragosto), Nanebevzetí Panny Marie
- 1. listopadu:** Festa di Ognisanti, Svátek všech svatých
- 8. prosince:** Immacolata concezione della Vergine Maria, neposkrvněné početí Panny Marie
- 25. prosince:** Natale, Vánoce
- 26. prosince:** Santo Stefano, Štěpán

Italská kuchyně

Italská kuchyně je proslulá po celém světě a italské restaurace prosperují jak ve městech, tak i na vesnicích. Tajemstvím takového úspěchu je jednoduchost přípravy a pestrost chutí. Italské prostředí vždy nabízelo obyčejným hospodyním i profesionálním kuchařům široký výběr zeleniny, voňavé bylinky, četné mořské ryby a druhy masa, které nejsou běžné v jiných částech Evropy. Pokud k tomu přidáme kvalitní vína, aromatické olivové oleje a fantazii místních kuchařů, vznikne unikátní a vynikající výsledek.

Zásady italské kuchyně jsou v tom, že kuchař musí umět harmonicky spojit různé suroviny tak, aby vynikly jednotlivé prosté chutě. Proto se k těstovinám podávají jednoduché omáčky, převážně ze zeleniny osmažené na olivovém oleji. K masu a rybám se zase nedělají omáčky s moukou, aby byla zachována typická chuť určitého druhu masa. K masu se podává různě upravená zelenina, jako příloha slouží bílý chléb, který na italském stole nikdy nemůže chybět, stejně jako voda a víno. Italové jsou zvyklí během jídla pít. Po jídle následuje známé espresso, které ukončuje oběd nebo večeři.

Abychom se dokázali vyznat v italském jídelním lístku, je nutné vysvětlit hlavní rozdíl mezi českou a italskou kuchyní. V Itálii se nepoužívá pojem „polévka a hlavní jídlo“, nýbrž „první a druhý chod“. Prvním chodem jsou jídla bezmasá: polévka, těstoviny, rýže. Druhým chodem jsou jídla s masem, rybami, pizza nebo studené mísy. Chléb je jedinou přílohou, všechno ostatní včetně brambor se počítá do obložen. Pozor, těstoviny a rýže se nikdy nepodávají k masu a rybám! (Zucchi, 2001)

Běžný každodenní jídelníček průměrného Itala vypadá následovně:

Snídaně v 6–8 hodin: je skromná, obvykle káva s mlékem nebo jenom mléko a k tomu pár sušenek nebo krajíček chleba s marmeládou. Pokud se snídá mimo domov, v kavárně (al bar) je oblíbená kombinace (cappuccino e cornetto) cappuccino a sladký rohlík nebo jiné sladké pečivo.

Svačina 10–11 hodin: podle zvyklostí a časových možností ovoce, obložený chlebiček, sladké pečivo, káva nebo cappuccino.

Oběd 12–14.30 hodin: je to hlavní jídlo dne, na které myslí i zákoník práce. Každý zaměstnanec má nárok na 60 minut přestávky, aby měl čas na důstojný oběd. Nejčastější skladba oběda jsou těstoviny s lehkou rajčatovou omáčkou, jako druhý chod maso připravené na pánvi nebo na grilu, zelenina podle ročního období a na konci oběda bývá samozřejmě káva.

Večeře 19–21 hodin: bývá lehčí, může se skládat z polévky (ale ne v létě), rýže nebo těstovinového salátu, potom může následovat nějaký sýr, uzeniny (vepřové maso nebývá doslova uzené, je naložené v soli a koření), někdo si dává maso nebo ryby se zeleninou, pokud z pracovních důvodů nemohl mít vydatný oběd. (Piazzesi, 1996)

Italská kuchyně je opravdu lehká a používá málo živočišných tuků, takže ani bohatší večeře nezpůsobí ošklivé sny. Musíme si také uvědomit, že kvůli teplému podnebí se život během odpoledne zpomaluje, zato večer pak nabírá vysoké tempo. Proto se obvykle chodí spát až po jedenácté, často i kolem půlnoci.

Co nelze nabídnout italským hostům v České republice? Italové si rádi dají naše polévky, chutná jim maso s omáčkou, s brambory nebo s knedlíkem, ale určitě by si jako hlavní jídlo nedali těstoviny, zvláště pokud by byly rozvařené. Těstoviny musejí být pro Itala

uvařené tak, aby byly „na zub“ (al dente) a podávají se výhradně jako první chod. Ze stejného důvodu by měli nedůvěru vůči rýži podané k masu. Pokud byste chtěli, aby italský host odešel od stolu, stačí mu nabídnout sladké hlavní jídlo. Italové mají rádi zákusky, ale je pro ně nemyslitelné dát si polévku a potom jako hlavní jídlo sladkou krupici nebo nudle s mákem. Italové milují kávu, ale jenom espresso. Reakcí na tureckou kávu je velká nedůvěra nebo i mírné vyděšení. Kvalitní rozpustná káva může naopak být pro Itala zajímavou změnou. Italským hostům můžeme nabídnout pivo, které velmi oceňují, ale nebudeme mít úspěch se slivovicí nebo s jinými ovocnými destiláty, protože v Itálii jsou oblíbené spíše jemné a bylinkové likéry.

Literatura:

- Bignami, E. 1979. *L'esame di storia*. Milano: Edizioni bignami.
Cremonesi, G., Bellini, B. 2007. *I come Italia*. Recanati: ELI.
Ginsborg, P. 1989. *Storia d'Italia dal dopoguerra a oggi*. Torino: Giulie Einaudi editore s.p.a.
Křipač, J. 2006. *Dějiny světového filmu*. Olomouc: Univerzita Palackého.
Pelán, J. 2004. *Slovník italských spisovatelů*. Praha: Libri.
Piazzesi, P. 1996. *Cucina Italiana*. Firenze: Bonechi.
Procacci, G. 1997. *Dějiny Itálie*. Praha: Lidové noviny.
Špička, J. 2001. *Italské realie*. Plzeň: Fraus.
Uchytlová, L. 2009. *Neapolské variace*. Brno: Společnost přátel Itálie.
Zucchi, L. 2001. *La cucina vegetariana nella tradizione italiana*. Novara: Red edizioni.

Prameny:

- Encyklopedie Wikipedia. <http://cs.wikipedia.org/wiki/It%C3%A1lie>.
www.chiesacattolica.it
www.interno.it
www.lastampa.it
www.prateleitalie.eu
www.virgilio.it
www.webit.cz

ŠPANĚLSKÉ KRÁLOVSTVÍ

Dalibor Horváth

Snažíme-li se uchopit pluralitní španělskou společnost, abychom ji v několika málo větách charakterizovali, je třeba si uvědomit, že mluvíme o území formovaném mnoha národy, které v průběhu staletí prošly Pyrenejským poloostrovem a zanechaly v něm viditelné stopy v oblasti jazyka, umění i zvyků odrážejících se v dnešní španělské společnosti. Částečná jazyková roztříštěnost a odlišný historický vývoj některých území současného Španělska přinášely v průběhu mnoha staletí řadu sociálních nepokojů, politických sankcí i bojkotů některých autonomních společenství, které usilovaly a dodnes usilují o svou nezávislost nad španělskou korunou. Pokusme se tedy částečně pojmenovat to, co formovalo Španělské království od jeho počátků, abychom pochopili něco málo o lidech, kteří jsou očima Středoevropanů často označováni za ty temperamentnější jižany, obývající území západní Evropy. Snažme se alespoň v kostce vidět historické souvislosti, které utvářely tento poloostrov, a tak krůček po krůčku sestavit obraz společnosti žijící v parlamentní monarchii, která balancuje mezi zaniklou tradicí i novými proudy moderního Španělska.

Správní rozdělení země

Nová ústava z roku 1978 rozděluje území Španělského království do 17 autonomních společenství, které se formovaly jazykově, historicky i ekonomicky v průběhu mnoha staletí. Vládne zde „mladá demokracie, která je stabilní jako v jiných částech Evropy a světa.“ (Diario 16. 6-12-2000) Součástí španělského teritoria jsou i Kanárské ostrovy v Atlantickém oceánu, středomořské Baleáry nebo dvě autonomní severoafrická města Ceuta a Melilla ležící geograficky v oblasti dnešního Maroka, které se dodnes nesmířilo s jejich zabráním. Jižní výběžek Pyrenejského poloostrova – Gibraltar – byl v 18. století uznán součástí Velké Británie a od té doby dochází k neustálým politickým tlakům směřujícím k jeho opětovnému začlenění ke Španělskému království. (Alberdi, 1999)

Jazyk

Oficiálním jazykem všech autonomních společenství se stala španělština, která je taktéž často historicky označována podle politicky a ekonomicky silného regionu Kastilie – **kastilština**. Vedle kastilštiny se stala oficiálním jazykem také **katalánština**, kterou se mluví v jihovýchodní části poloostrova, kde „50,1 procent obyvatel mluví převážně katalánsky, oproti 44,1 procentům kastilsky mluvících a 4,7 procentu používajícím současně oba jazyky.“ (La Vanguardia. 20-2-2004) Existují dvě další varianty katalánštiny: valencijština (autonomní společenství Valencie) a balearština (Baleáry).

Dalším oficiálním jazykem je **galicijština**, kterou se mluví na severovýchodě Pyrenejského poloostrova. Tento jazyk regionu Galicie nese značné rysy portugalštiny, pro kterou se toto území stalo kolébkou jejího vzniku. Tato autonomní oblast se hlásí kulturně mnohem více k Portugalsku než ke zbytku španělského území a je turisticky velmi navštěvovaná díky svatyni v Santiago de Compostela, v níž jsou podle tradice uloženy ostatky apoštola svatého Jakuba. Již od dob středověku patřilo Santiago k významným poutním místům křesťanského světa a za dob arabské expanze na Pyrenejský poloostrov se stalo hybným motorem pro znovudobytí islámských částí španělského teritoria.

V neposlední řadě musíme připomenout také úřední jazyk **baskičtinu** (euskera), kterou se mluví v Baskicku a části Navarry. Tento jazyk je zcela odlišný od ostatních, protože není indoevropského původu. Tato autonomní oblast se dlouhou dobu nechtěla hlásit ke kultuře španělské koruny a usilovala o naprostou politickou i ekonomickou separaci. Dozajista každý z nás někdy slyšel o nechvalně proslulé teroristické organizaci ETA, která vznikla na popud radikálních studentů v roce 1959 a jejími nosnými pilíři se staly myšlenky hájení baskičtiny, etnika protišpanělského odporu a nezávislosti. Kromě baskičtiny na tomto území najdeme různá nářečí.

Na území Španělského království se také setkáváme s regionálními jazyky a dialekty jako **asturštinou/leonštinou**, **aragonštinou**, **aranénštinou** nebo **extremedurštinou**, mimo jiných. Podle jazykové různorodosti můžeme předpokládat kulturní odlišnosti jednotlivých autonomních společenství i zvyky svázané s jednotlivými regiony. Pro bližší pochopení mentality Španělů je ovšem třeba znát historický vývoj, který nám pomůže vidět důležité aspekty formování španělské společnosti. (Alberdi, 1999)

Historie

Geografická poloha Pyrenejského poloostrova jakoby předurčila osud tohoto evropského výběžku. Byly to především vody Atlantiku a Středomoří, které přivedly na tento poloostrov řadu starověkých národů, mezi nimiž dominovali Féničané, Keltové, Lusitánci, Iberové nebo Římané. Byla to především Římská říše, která postupně ovládla ve 2. století před naším letopočtem celé území dnešního Španělska a nastolila romanizaci dobývaného poloostrova. Římané si podmanili tuto oblast především jazykově a svou politikou přinutili původní obyvatelstvo k náboženskému i kulturnímu připodobnění. (Roldán, 1989)

Od 5. století začali na španělské území pronikat Germáni, z nichž za zmínku stojí připomenout kmeny Vizigótů a Svěbů, které v 6. století vytvořily společnou Vizigótskou říši a asimilovaly se s tehdejší plně romanizovanou společností. Významným mezníkem v dějinách Španělského království bylo přijetí křesťanství vizigótským králem Rekarredem I.,

kteří se roku 589 vzdal ariánství, které popíralo božství Ježíše Krista, a konvertoval ke katolicismu, které chápalo Krista jako jednu ze tří božských osob. Oficiálním přijetím nového náboženství získala Vizigótská říše mocného spojence v Římě.

Mocenské pŕtky o trŕn mezi jednotlivými germánskými kmeny na sklonku 7. století, vedly k oslabení říše, což využily arabsko-berberské kmeny, které v roce 711 pod vedením berberského muslima Tárik ibn Zijáda pocházejícího z arabského chalífátu na území dnešního Alžíru, překročily Gibraltarský průliv a utkaly se s vizigótským vojskem v bitvě u řeky Guadalete, kde zvítězily. Od tohoto data nastalo období arabizace Pyrenejského poloostrova, kterému odolala jen nehostinná hornatá oblast severního Španělska – dnešní Asturie. Ta se stala jádrem arabského odporu a srdcem křesťanské části poloostrova.

Arabské kmeny vytvořily z křesťanského západního cípu Evropy svou islámskou základnu, která usilovala o šíření Mohamedova náboženství do dalších zemí dobývaného kontinentu. Poloostrov přejal nový název Al-Andalus a v 10. století se odtrhl od zbytku arabské říše, aby dal vzniknout cordóbskému chalífátu, které si svou vyspělostí v oblasti kultury a vědy nezavdal s mnoha jinými evropskými zeměmi. Z počátku tolerantní náboženství se vlivem sílících útoků křesťanských vojsk ze severu a následným příchodem nových berberských kmenů stávalo více netolerantní vůči křesťanské menšině, jejíž hlasy podněcovaly zbytek západního světa ke znovudobytí tohoto území křesťany, k takzvané reconquistě, která byla zahájena roku 718, kdy křesťanská vojska v čele s Pelayem porazila muslimy u Covadongy (Kantabrie).

Paradoxně důsledkem oslabení arabské říše z důvodu rozpadu chalífátu na menší království se v první polovině 11. století zesílila reconquista, která měla svou základnu v křesťanském království Asturie a následně za podpory a sjednocení okolních městských států se snažila dobýt muslimská království, která byla postupně vytlačována na jih poloostrova. Bitva u Las Navas de Tolosa 16. července 1212 se stala důležitým mezníkem v historii Španělska. (Roldán, 1989) Znamenala porážku muslimských vojsk a následné znovudobytí španělských měst Sevilly a Córdoba. Islámský svět se centralizoval na jih Pyrenejského poloostrova do města Granada, která se ve 13. století stala posledním emirátem arabského světa v této oblasti.

Spojení kastilského a aragonského trŕnu sňatkem Isabely Kastilské a Ferdinanda II. Aragonského (1469) znamenalo sjednocení celého křesťanského poloostrova, které vyústilo k završení reconquisty roku 1492, kdy se Granada se opět stala územím španělské koruny a Arabové byli definitivně vyhnáni z poloostrova. Arabská kultura však zapustila hluboké kořeny na Pyrenejském poloostrově. Jazyk okupantů značně obohatil španělskou slovní zásobu. Ale nebyla to pouze arabština, která se asimilovala do španělské kultury. Do pomyslné pokladnice muslimského dědictví patří také tradice orientální kuchyně,

rukodělné stylové výrobky i architektura, která se stala němým svědkem dob minulých. V neposlední řadě je to svébytná hudba a tanec jižního Španělska, v nichž nacházíme prvky dávných kultur. (Roldán, 1989)

V 15. a 16. století se katoličtí králové soustředili na centralizaci moci a na nucenou konverzi nekatolicky smýšlejícího obyvatelstva Pyrenejského poloostrova. Katolické vyznání se stalo oficiálním a jediným státním náboženstvím. Početná židovská skupina musela konvertovat ke katolicismu a pokud tak někdo neučinil, byl přinucen opustit území španělské koruny. Židé byli oficiálně vyhnáni roku 1492 a o století později je následovalo arabské obyvatelstvo. Nechvalně proslulé se staly inkviziční procesy, které vnesly do společnosti atmosféru strachu a naprostou dekadenci tolerance a úcty k lidskému životu. Byl to Ferdinand II. Aragonský, který roku 1478 dal vzniknout španělské inkvizici podléhající samotnému králi. Papež Inocenc VIII. ustanovil v jejím čele Tomase de Torquemada. Ten zahájil období nulové tolerance nekatolickým myšlenkám. Inkvizice byla zrušena v roce 1834.

Období sklonku 15. a celé 16. století je charakterizováno také jako období nových zámořských objevů, které Španělské království vyneslo na pomyslný piedestal nejvýznamnějších zemí světa. Jméno námořníka Kryštofa Kolumba se navždy zapsalo do historie světových dějin. Byl to právě tento Janovan, který se zhostil první objevné plavby pod vlajkou španělské koruny, a kterého následovalo mnoho dalších v průběhu následujících desetiletí. V době vlády Habsburků Karla I. a Filipa II. mluvíme o zlatém věku, kdy se Španělské království stalo mocnou zemí západní i střední Evropy. Zatímco Karel I. bojoval ve válkách ve Francii a Itálii, jeho syn se zaměřil na protestantismem nasáklé Nizozemí. Touha po sjednocení katolického světa přivedla Filipa II. až na pokraj náboženského šílenství. Tento katolictvím prostoupený král držel ochrannou ruku nad nejvýznamnější mystičkou španělské koruny – svatou Terezíí z Ávily – čelící inkvizičním procesům kvůli svým duchovním spisům, které se staly jádrem zlatého věku španělského písemnictví. Filip II. si byl naprosto jistý, že má všechny triumfy pro dobytí protestantské Anglie a v roce 1585 vyslal svou „neporazitelnou armádu“. Španělská koruna tehdy prohrála na plné čáře a s nástupci Filipa II. došlo k úpadku celé říše.

Když ve Španělském království roku 1700 vymřel po meči rok Habsburků, vypukla válka o španělské dědictví, do které se zapojily téměř všechny tehdejší evropské státy. Válčný konflikt trval 13 let a skončil vítězně pro francouzské Bourbony. Aby Habsburkové nepřišli zkrátka, španělská koruna se vzdala některých středomořských držav, což velmoc značně oslabilo. V 19. století o Španělském království jako velmoci nemůžeme ani hovořit (Roldán, 1989). Napoleonova vojska směřující do Portugalska obsadila politicky i ekonomicky zesláblé španělské území a na jeho trůn byl dosazen Napoleonův bratr Josef. V tomto století došlo k celé řadě bojů o nezávislost a španělská koruna přišla

o velkou část svých amerických držav, což Španělské království uvrhlo do naprosté skepse. Poprvé se objevil termín 1. republika, která trvala pouze jeden rok (1873–1874).

Ve 20. století došlo ke státnímu puči a nastolení diktatury pod vedením generála Primo de Rivera (1921–1930). V roce 1931 ve volbách zvítězili republikáni a byla vyhlášena 2. republika (1931–1936). Král Alfonso XIII. se odebral do exilu. V roce 1936 se uskutečnily volby, ve kterých zvítězila levicová strana Frente Popular. To způsobilo, že v červenci téhož roku vypukla na území Španělské republiky krvavá občanská válka mezi republikány a pravicovými nacionalisty. Ta skončila vítězstvím nacionalistů, kteří pod vedením generála Francisca Franca nastolili v zemi diktaturu.

Teprve až po Francově smrti v roce 1975 mohlo území dnešního Španělska volně přejít k demokratické obnově země. Již za svého života Franco připravoval proces obnovy španělské monarchie a po jeho smrti byla pomyslná moc předána Juanu Carlosovi. Schválením nové ústavy (1978), která „*nebyla traumatizující a neotevřela rány občanské války*“ (Diario 16. 6-12-2000), se Španělské království stalo konstituční monarchií. Období válečného konfliktu je dodnes velmi silné a kontroverzní téma v novodobých španělských dějinách. S motivem hrůz válek, při kterých padly za oběť tisíce lidí na obou barikádách, se dnes často setkáváme v krásné literatuře i španělské kinematografii.

Španělské království se roku 1982 stalo členem NATO (Severoatlantické aliance) a roku 1986 vstoupilo do evropského společenství. Stalo se jedním ze zakladatelských členů Evropské unie. V roce 1992 se konaly v Barceloně Olympijské hry a v Seville EXPO (světová výstava), které tento západní stát opět přivedly na výsluní významných evropských zemí. O deset let později se španělská koruna vzdala své národní měny a přešla do eurozóny. Při volbách 2004 vyhráli socialisté (Španělská socialistická dělnická strana) „*akceptující monarchii a nesoucí ideje sociálnědemokratické strany*“ pod vedením José Luis Rodríguez Zapatera. (Quesado Marco, 2004)

Španělská literatura a divadlo

Chceme-li pochopit španělskou mentalitu, je třeba učinit průřez jednotlivými literárními žánry, ve kterých se odráží doba i myšlení Španělů v průběhu staletí. Přejdeme-li nejstarší lyrickou poezii 11. století psanou arabsky (jarchas), epické hrdinské zpěvy 12. století a latinsky psané básnické skladby duchovenstva plnící svůj význam víceméně didaktický, dostáváme se do 15. století, pro něž jsou příznačné především rytířské romány mísící tradiční středověké feudální vidění světa s renesančními prvky humanismu. Do tohoto období spadají autoři milostné tematiky **Rodríguez de la Cámara** nebo **Diego de San Pedro**.

O 16. a 17. století mluvíme jako o zlatém věku španělského písemnictví, kdy literatura dosahuje značného rozmachu. Do literatury pronikají prvky humanismu s nádechem kritiky a satiry. Období protireformace však humanistické tendence na delší čas zastaví. Literatura začala sloužit k posílení katolického dogmatismu, který odmítal nové vědecké poznatky a humanistické myšlení převážně protestantského světa. To vedlo Španělské království k dočasné izolaci. Ovšem i v této době vznikla kvalitní literatura světového formátu.

Mistrem italské lyriky na španělském území zlatého věku je bezesporu **Garcilaso de la Vega** a jeho renesanční milostná poezie, vedle níž se rozvíjela originální mystická poezie čerpající ze symbolů. Ty měly za cíl vystihnout nejhlubší duchovní prožitek člověka a jimi popsat věci jinak nepopsatelné. Mezi mystiky vynikali především **Terezie z Ávily** a **Jan od Kříže**, kteří jsou považováni za mistry mystického literárního proudu zlatého věku. V tomto období tvořil zakladatel novodobého španělského divadla **Lope de Vega**, který námět ke svým hrám čerpal převážně z mytologie a historie. Mezi neúspěšnější spisovatele a dramatiky zlatého věku patří **Miguel Cervantes** a jeho **Důmyslný rytíř Don Quijote de la Mancha**.

Barokní literaturu zastupuje spisovatel **Francisco de Quevedo**, který představuje takzvaný konceptismus, v němž se autor pokoušel zachytit neobvyklé myšlenky. Z básníků připomeňme **Luise de Góngora** a jeho takzvaný kulteranismus vyznačující se velkým množstvím metafor i častým užitím latinských termínů. Z dramatiků vynikl **Pedro Calderón de la Barca** a jeho postavy plné vnitřních konfliktů. V tomto období se stává významný žánrem i pikareskní román, jehož hlavní hrdina stojí na okraji společnosti. Mezi významná díla tohoto žánru patří **Lazarillo de Tormes** nebo **Guzmán de Alfarache od Mateo Alemána**.

První polovina 19. století patří španělskému romantismu, v němž dominují jména jako **José de Espronceda** nebo **José de Larra**. V jeho druhé polovině se pak ve španělské literatuře objevuje literární tvorba realismu a naturalismu, v jejichž čele stojí **Emilia Pardo Bazán**, **Leopoldo Alas Clarín**, **Benito Pérez Galdós**, **Adolfo Bécquer** nebo galicijská básnička **Rosalía de Castro**. V následujícím století pak do literatury proniká řada ismů a nových ideových proudů opírajících se o filozofii Nietzscheho nebo Shopenhauera. Mezi nové směry patří modernismus nebo Generace 98 reprezentovaná například **Miguellem de Unamuno**. Kritika nových směrů dá vzniknout Generaci 14, která se snaží spíše analyzovat tehdejší španělskou realitu. Mezi autory této skupiny najdeme **Gabriela Miró** a **Ortega y Gasset**. Přejdeme-li období avantgardy, dojdeme k básníkům Generace 27, která se vrací k tradiční španělské literatuře období baroka. Jména jako **Pedro Salinas** nebo **Federico García Lorca** jsou známa nejen milovníkům španělské literatury.

Po občanské válce se literární tvorba zaměřovala převážně na propagaci diktátorského režimu a nacionalistické vyzdvihování dějů minulých. Díky velké cenzuře byla literatura do značné míry okleštěná, ale přesto vzniká kvalitní próza i poezie poválečného období. Mezi autory této doby patří básník **Vicente Aleixandre** nebo prozaik **Camilo José Cela**, oba držitelé Nobelovy ceny za literaturu. Mezi nejvýznamnější španělská ocenění patří cena Cervantes, která „*spojuje za 25 let své historie nejdůležitější spisovatele století*“ (El Muindo. 25-4-2001)

V současné literatuře stojí za zmínku připomenout jména **Rosa Montero**, **Antonio Muñoz Molina**, **Almudena Grandes**, **Javier Marías**, **Juan José Millás**, **Juan Manuel de Prada**, **Carlos Ruiz Zafón** nebo **José Jiménez Lozana** a jeho povídkové příběhy s duchovní problematikou současného Španělska.

Španělská kinematografie

Španělská kinematografie má taktéž vypovídající hodnotu o společnosti a jejím myšlenkovém vývoji. Otcem nezávislého filmu se stal **Luis Buñuel**, který pro své politické názory musel pobývat a tvořit mimo Španělské království. Byl přítelem Salvadora Dalího, se kterým spolupracoval na scénáři 16 minutového surrealistického filmu *Andaluský pes* (1929). Jeho další filmy byly především inspirovány Freudovými teoriemi o lidském nevědomí.

V šedesátých letech 20. století začala nová éra španělské kinematografie, v jejímž čele stál **Carlos Saura**. Jeho prvotiny nesou prvky realismu a reflektují soudobé problémy evropské společnosti. Téma občanské války bylo poprvé zpracováno ve filmu *Lov* (1965), který se stal nepřímou výpovědí autora o jeho poněkud tragickém dětství ve válce zmítaném Španělsku. Mezi jeho úspěšné filmy se řadí *Krvavá svatba* (1981), *Carmen* (1983), *Temná noc* (1988), *Fado* (2007) a řada dalších.

Velké oblíbenosti se ovšem těší **Pedro Almodóvar**, který v roce 1999 získal Oscara za neanglicky mluvený film *Vše o mé matce* (1999). Dalšího Oscara pak Almodóvar obdržel v roce 2003 za scénář k filmu *Mluv s ní* (2002). Jeho filmy „*mají rytmus a dobrou odezvu*“ (Elmundo.es. 24-3-2003), ačkoli jsou velmi provokativní a v minulosti vzbudily nemálo protestů a veřejných debat napříč španělskou společností. Ústředními tématy se stávají společenská tabu: vliv katolické církve, homosexualita, transsexualita, prostituce, machismo, domácí násilí, pedofilie i pověry prostých lidí.

V současné kinematografii se pak setkáváme se jmény jako **Alejandro Amenábar**, **Achero Mañas**, **Marc Recha**, **Julio Medem**, **Icían Bollain**, **Álex de la Iglesia**, **José Luis Cuerda**, **Javier Fesser**, **Vicente Aranda**, **Josefina Molina** a další.

Velké oblibě se těší španělské filmové festivaly: **Festival v San Sebastianu**, **Festival v Sitgesu** a **Seminci** – Mezinárodní týden filmu ve Valladolidu. Španělská filmová akademie domácí tvorbě uděluje cenu **Goya**, která patří k těm nejprestižnějším na domácí půdě.

Svátky

Španělé velmi rádi slaví a na konkrétních oslavách se projevuje jejich temperament a dosud „značná obliba tradičního folkloru.“ Většina oslav je spojena s katolickými svátky. Ačkoli více než 80 procent obyvatel Španělského království se hlásí ke katolickému vyznání, „počet praktikujících katolíků nepřesahuje dnes ani 20 procent populace.“ (Quesada Marco, 2004) Katolicismus se stal spíše kulturním manifestem současné španělské společnosti v podobě pašijových procesí Svatého týdne, tradičních poutí a oslav světců a patronů, kterým jsou zasvěcena jednotlivá města nebo vesnice.

Mezi významné svátky můžeme zahrnout Vánoce a následující Silvestr, který se slaví doma i na ulici. Poslední den v roce Španělé při odbíjení dvanácté hodiny pojidají na náměstí kuličky hrozna, aby tím vkročili úspěšně do nového roku. Dárky dětem přináší Tři králové, a proto mnohé děti 5. ledna zavěsí za okno botu, v níž následující den očekávají dárek.

Další oblíbenou atrakcí je Karneval v Cádiz a Tenerife, který trvá přibližně týden a končí Popeleční středou, kterou se oficiálně zahajuje postní doba před Velikonocemi. Období Svatého týdne začíná Květnou nedělí procesími, které si připomínají vjezd Ježíše Krista do Jeruzaléma. Následující dny mají Španělé pracovní volno a každá farnost organizuje svá procesí, kdy se z chrámů vynáší sochy připodobňující biblické výjevy posledních dnů Krista. Tato procesí se liší region od regionu a jsou vždy doprovázena tradiční pašijovou hudbou. (Velasco, 1982)

Mezi 12. a 19. březnem se ve Valencii slaví **Las Fallas** na počest svatého Josefa. V těchto dnech se z ulic města line až do brzkých ranních hodin hudba doprovázená výbuchy petard a světlic, které jsou v této oblasti velmi populární. Součástí oslav jsou obrovské sochy z polystyrenu, dřeva a papíru. Každá městská čtvrť si vyrobí vlastní sochu zobrazující palčivý společenský problém. Vítězná socha je pak umístěna v muzeu, zatímco všechny ostatní jsou spáleny za doprovodu velkolepých ohňostrojů.

Na konci dubna se v Seville koná týden **slavností FERIA** mající svůj původ v 19. století, kdy se konala výstava dobytka a lidé se po večerech bujaře bavili tanečními zábavami a popíjením. Lidé tančí v plachtových přístřešcích, které se nazývají casety. V této oblasti je velmi populární tanec sevillana, který se částečně podobá andaluskému flamencu. Sevillana je ale radostnější a ženy tančí v typických barevných šatech s volánky a výraznými doplňky.

Od 6. července se v severošpanělském městě Pamplona slaví **svátek svatého Fermína**, jehož součástí je vypuštění býků do ulic, kde se odvážlivci oblečení v tradiční červené a bílé snaží býky provokovat. Při této slavnosti se každým rokem zraní mnoho mladých mužů. Svátky trvají do 14. července a během té doby se ve městě konají desítky tanečních zábav a koncertů pod širým nebem. Během těchto oslav vzniká vždy řada potyček ze strany odpůrců býčích zápasů, které jsou ve Španělském království velmi populární. V žádném větším městě nechybí býčí aréna, která se stala nedílnou součástí španělské kultury, i když mezi mladými se dnes již netěší takové oblibě jako u starší generace. (Velasco, 1982)

Za zmínku stojí připomenout i procesí Božího těla v Toledu, svátek svatého Isidora v Madridu, jednodenní rajčatovou bitvu La Tomatina ve městě Buñol v autonomní oblasti Valencie, Slavnosti koní v Jerez de la Frontera nebo Mariánskou pouť Rocío v Huelvě.

Existuje ovšem celá řada dalších lokálních slavností a svátků, které jsou vždy doprovázeny dobrým jídlem a pitím.

Gastronomie

Abychom alespoň částečně poznali tuto zemi, je třeba se taktéž přiblížit ke gastronomickým návykům obyvatel Španělského království. Jak jsme již předestřeli v závěru předchozí kapitoly, Španělé každou oslavu doprovází dobrým jídlem. Definovat ovšem tradiční španělskou gastronomii je velmi obtížné. Každý region má své speciality. Všeobecně mluvíme o středomořské kuchyni vyznačující se především častým užíváním olivového oleje, čerstvých ryb a mořských plodů. Na stole nikdy nechybí čerstvé ovoce a zelenina. Velké oblibě se těší vepřové a telecí maso, které se stalo základem mnoha španělských pokrmů. Mezi nejznámější patří **paella**, která získala svou popularitu v regionu Valencie a odtud se rozšířila do celého Španělského království. V podstatě jde o rizoto, v němž nesmí chybět maso, mořské plody, zelenina a na obarvení šafrán.

Na jihu je velmi oblíbené **gazpacho**, což je studená polévka z rajčat, česneku a další zeleniny. V letních měsících se stává skvělým osvěžením. Populární je **tortilla española**, vaječná omeleta s bramborami. Na severu pak můžeme ochutnat **fabadu asturianu**, omáčku z bílých fazolí, jeliť, masa a domácích klobás. V různých regionech se připravuje takzvané **cocido**, vařené maso se zeleninou a cizrnou. Většina jídel se zajídá bílým pečivem. (Velasco, 1982) Poslední dobou se ve španělské kuchyni objevují smažené hranolky a krokety. Ke každému chodu nesmí chybět malý zákusek v podobě mléčné rýže, vaječného pudinku, plátku ovčího sýra, čerstvého ovoce nebo kousku iberské šunky (vysušená šunka). Na závěr Španělé zapíjejí jídlo sklenicí vody, pivem nebo vínem. Velmi často po hlavním chodu popíjí kávu.

Na Pyrenejském poloostrově den začíná snídaní a obědvá se většinou kolem 2. hodiny odpoledne. Posléze následuje tříhodinová siesta, která slouží k odpočinku. V těchto hodinách bývají obchody a veřejné instituce uzavřeny. Polední pauza končí v době, kdy v České republice veškeré instituce zavírají. Obchody ve španělských městech otevírají dopoledne mezi 9. a 10. hodinou a zavírají večer mezi 8. a 9. hodinou. Večeře pak většinou probíhá doma nebo v restauraci od 22. hodiny. Během společného stolování se rozebírají různá témata nebo sleduje televize. Jste-li v restauraci s přáteli, je běžné platit konečný účet s tím, že se celková cena vydělí počtem stolujících.

Společenský život

Španělé jsou všeobecně temperamentnější než Češi, což se projevuje zvláště v jejich verbální komunikaci, která se stala důležitým prostředkem pro udržení společenských vazeb. Ticho není příliš žádoucí a pro velkou část španělské společnosti se nemluvnost stala spíše trapasem než ctností. Gestikulace, mimika a častější vzájemné doteky patří mezi neverbální složku komunikace, se kterou se velmi často setkáte. Muži se navzájem zdraví stisknutím ruky. Přátelé se symbolicky obejmou a poplácají. Muž většinou pozdraví ženu dvojitým políbením na tvář. Španělé se rádi druží, takže se velmi často setkávají s přáteli doma i v barech.

Svatba a rodina

Současným trendem ve Španělském království je společné žití nesezdaných párů, které je každým rokem a více akceptováno okolím. Přesto svatba neztrácí na své popularitě. Smysl pro rodinu je vlivem katolické církve v srdcích Španělů stále pevně zakořeněn. Svatba se všeobecně připravuje již několik měsíců předem. Na radnici nebo v kostele se musí domluvit s jistým předstihem. Většinou si ženich koupí nový oblek a nevěsta bílé svatební šaty, protože půjčovny nejsou příliš rozšířeny. Ve Španělském království stále panuje mnoho pověr, takže nevěsta by nenosila cizí šaty přinášející smůlu. S předstihem se musí rezervovat i místo hostiny. Jako svatební dar novomanželé většinou žádají peníze. Dárky jsou taktéž přijímány v podobě věcí do společného bytu. Na hostině se většinou podává rybí polévka, ryba s bramborem a nějaké maso. Svatební obřad se koná za přítomnosti 50 – 300 lidí, ale vždy záleží na velikosti rodiny a okruhu přátel. Po obřadu se svatební průvod přesune na hostinu. Obřad v kostele bývá součástí bohoslužby, takže trvá o něco déle než na radnici. Kmotr doprovází nevěstu do kostela, kde na ni čeká ženich se svou matkou. Po obřadu se na novomanžele většinou hází zrnka rýže, které symbolizují štěstí a plodnost. Následující den odjíždí manželé na líbánky.

V poslední době se zvyšuje trend odděleného soužití manželů a mnohá manželství se rozvádí, což v konzervativní katolické společnosti nebylo ještě donedávna zvykem. Španělské zákony z roku 2005 rovněž umožňují svatbu homosexuálních párů, kterým je dáno stejné svobodné právo jako svazkům heterosexuálním. Podle statistik je každoročně 16 procent narozených dětí nemanželského původu.

Ve Španělském království současně převládlo rozdělení životních rolí podle pohlaví. Jsou to převážně ženy, které se starají o domácnost a děti. Muži se stále snaží dominovat společnosti a ženě dávají najevo svou nadřazenost. Pojem **machismo** je tak stále aktuální, i když dnes mladí lidé zastávají myšlenku dělby domácích prací. Na nich se dnes podílí méně než 20 procent mužů. Ve španělském periodiku El Mundo bylo uveřejněno, že „tři z pěti Španělů se domnívají, že nerovnosti pohlaví ve Španělsku jsou zásadním problémem, oproti 37 procentům, které zastávají názor, že tyto nerovnosti jsou zcela zanedbatelné.“ (Europa Press. Elmundo. Es. 2-4-2004)

Pohřeb

Ve velkých městech probíhají pohřby stejně jako u nás. Pohřební barva smutku je tradičně černá. Časté jsou ještě církevní pohřby, kdy rakev s nebožtíkem je vystavena v kostele k poslednímu rozloučení se zádušní mší. Vlivem sekularizace společnosti se však od těchto tradic postupně ustupuje. Zcela jiný přístup je na vesnicích. Tam sousedé bdí u lůžka mrtvého a modlí se s pozůstalými za spásu jeho duše. Posléze je vypraven z domu průvod na hřbitov, kde je za přítomnosti kněze nebožtík pohřben v rodinné hrobce. Poslední rozloučení je doprovázeno hudbou, stejně jako všechny důležité společenské události.

Hudba, tanec

Španělská hudba se liší od té, na kterou jsme zvyklí v naší zemi. V Galicii je velmi populární **muñeira**, regionální tanec doprovázený dudami. V Katalánsku se stala oblíbenou takzvaná **sardana**, při které se tančí za doprovodu bubínků a flétny. Mezi populární styl patří i rumba **catalana**, která je podobná flamencu. V Kastilii, ale i v jiných autonomních společenstvích se tančí **jotas**, které se vyznačují synchronizací páru. Žena je oblečena do barevného kroje a kastaněťami vyklepává do rytmu.

Dalším hudebním výrazovým prostředkem je **copla**, píseň vyprávějící ucelený příběh. V neposlední řadě nesmíme opomenout **flamenco**, které je vlastní především Andalusii. Flamenco se rozděluje do tří skupin (vážné, lehké a střední) a je doprovázeno tleskáním a hrou na kytaru. (Velasco, 1982) Ačkoli mluvíme o nejznámějším španělském tanci, některé autonomní společenství jej považují jen za regionální tanec jižní části Španělského království.

Závěr

Španělská kultura je jednoznačně spjata s historií své země a je nositelkou důležitých informací o formování španělské společnosti během staletí. Byly to ony starověké národy, které prošly Pyrenejským poloostrovem, aby do něj vtiskly nesmazatelnou stopu své přítomnosti. Pro velikost území a odlišný politický vývoj jednotlivých regionů je poněkud složité charakterizovat mentalitu a kulturní odlišnost Španělů. Komplikuje nám to i částečná jazyková roztržitost a geografická poloha jednotlivých společenství, která jakoby předurčila jejich kulturní vývoj. Existuje však obecná charakteristika, v níž se pokoušíme pojmenovat mentalitu národa a stanovit jeho charakteristické odlišnosti temperamentu, který z tohoto koutu Evropy dělá atraktivní a svěbytnou zemi.

Literatura:

ALBERDI, I. 1999. *La nueva familia española*. Madrid: Taurus.
MARCO QUESADA, S. 2004. *España siglo XXI*. Madrid: Edelsa.
ROLDÁN, J. M. 1989. *Historia de España*. Madrid: Edelsa.
VELASCO HORACIO, M. 1982. *Tiempo de Fiesta. Ensayos antropológicos sobre las fiestas de España*. Madrid: Tres-Catorce-Dieciséte.

Prameny:

Encyklopedie Wikipedia. <http://cs.wikipedia.org/wiki/%C5%A0pan%C4%9Blsko>.
Periodikum - Diario 16. 6-12-2000.
Periodikum - La Vanguardia. 20-2-2004.
Periodikum - Europa Press. El mundo. Es. 2-4-2004.

Doplňující internetové odkazy

Základní informace o Itálii:

<http://zeme.sopka.cz/zemedetail.php?idZeme=116>

<http://www.italia.wz.cz/>

<http://italie.orbion.cz/historie/>

<http://www.abchistory.cz/dejiny-italie.htm>

Italský jazyk

<http://www.italstina-on-line.cz/>

<http://www.jazykove-pobyty-italie.cz/>

Hudba Itálie

<http://hudba-italie.navajo.cz/>

Státní správa:

Velvyslanectví České republiky v Římě

<http://www.mzv.cz/rome>

Velvyslanectví Italské republiky v Praze

Instituce podporující italskou kulturu:

Italský kulturní institut Praha

<http://www.iicpraga.esteri.it>

Společnost přátel Itálie

<http://prateleitalie.eu/>

Základní informace o Španělsku:

<http://www.spanelsko.info/>

<http://spanelsko.orbion.cz/>

<http://www.info-tour.info/spanelsko/mainframe.htm>

<http://spanelsko.travelon.cz/>

Státní správa:

Velvyslanectví České republiky v Madridu

<http://www.mzv.cz/madrid/cz/index.html>

INTERNETOVÉ ODKAZY

Španělské velvyslanectví v České republice
<http://www.maec.es/es/Home/Paginas/HomeEs.aspx>

Ministerstvo zahraničních věcí
<http://www.mzv.cz/jnp/>

Instituce podporující španělskou kulturu:
Instituto Cervantes Praha
<http://www.praga.cervantes.es>

O AUTORECH

Dott. Kvido Sandroni se narodil v Praze v roce 1970 ve smíšeném manželství: otec byl Ital a matka Češka. V roce 1971 se celá rodina odstěhovala do Florencie, odkud pocházel otec. V Toskánsku absolvoval základní školu a gymnázium. Studoval němčinu a angličtinu na Filozofické fakultě Florentské univerzity a promoval v roce 1997. Mezitím studoval dva semestry češtinu pro cizince na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy. Od roku 1997 žije v Olomouci, kde založil rodinu. Od roku 2004 vyučuje italštinu v kurzech pro veřejnost pořádaných olomouckou pobočkou Společnosti přátel Itálie a od roku 2007 je předsedou pobočky tohoto občanského sdružení. Kromě výuky se věnuje tlumočnické a překladatelské činnosti.

Mgr. Dalibor Horváth vystudoval obor španělská a portugalská filologie na Univerzitě Palackého v Olomouci. V roce 2008 obhájil na katedře romanistiky diplomovou práci psanou v portugalštině: **Valentim Estancel: uma breve reminiscência da vida** (životopis olomouckého rodáka a dlouho přehlíženého badatele XVII. století). V září 2009 zahájil interní doktorandské studium na portugalské filologii Univerzity Palackého v Olomouci zaměřené na diskursivní lingvistiku koloniální éry. Dne 28. února 2008 převzal čestné uznání – Premio Iberoamericano 2008 za historickou povídku: **Quando nasce uma estrela** (O posledních hodinách života Valentina Stancela) za přítomnosti velvyslanců iberoamerických zemí z rukou první dámy České republiky Livie Klausové. Současně je od listopadu 2008 učitelem španělského jazyka na Gymnáziu Olomouc, Hejčín, Tomkova 45.

